

Wie, zoals ik, het genoeg heeft gehad, een middag met mevrouw Goffree te praten over haar activiteiten in het Verbond, kan op weg naar huis niet aan de gedachte ontkomen van: „'t Is tòch eigenlijk wel een gezellige club.” O, ja, ik weet het wel, het H.V. is geen club en je bent tenslotte geen humanist voor de gezelligheid, maar dat er van tijd tot tijd eens iets anders, iets nieuws gebeurt, daar kan, dunkt me, niemand wat op tegen hebben.

Dat steeds weer iets anders verzinnen en iets nieuws op touw zetten om de mensen te boeien en het gevoel te geven: er wordt aan ons gedacht, ze houden zich met me bezig, dat is de grote kracht van mevrouw Goffree.

U ziet haar hier op de foto, precies in het midden van een groepje dames van de damesmiddagen, waar ze een bustocht voor georganiseerd had, maar de allerleukste illustratie van haar vindingrijkheid is voor mij het verhaal van de „Verjaringsreceptie” voor de leden van 65 jaar en ouder van de gemeenschap Amsterdam-West.

Deze leden kregen een keurig gedrukte uitnodiging thuisgestuurd. Op de erbijhorende gefrankeerde antwoordkaart stond: „U kunt op mij rekenen op 11 mei a.s. 's middags half 2 in Marcanti.”

„Er zijn hoogbejaarde mensen bij,” verklaarde ze, „dus je moet ze niet te veel laten schrijven. Een handtekening was voldoende.”

Tachtig mensen hebben aan de uitnodiging gevolg gegeven. Niemand wist wat er komen zou, maar het programma, met muziek, voordracht, een lezing en niet in het minst de originele gebakjes met 65+ erop en de gezellig ingepakte snoepjes, dat alles heeft op de aanwezigen grote indruk gemaakt. Uit de vele hartelijke bedankbrieven herinner ik me één zin: „We zijn niet zo feestvierderig en we zijn hier met enige reserve naar toe gegaan, maar we zouden heel wat gemist hebben, als we thuisgebleven waren.”

Zo is het toch, we zijn toch heel gauw geneigd om iets af te wijzen en te zeggen: „Een feest is niets voor mij!” „Bustochten vind ik afgezaagd!” „Damesmiddagen zijn natuúrlijk theekransjes!”

Maar we zouden er beter aan doen, om – desnoods dan met die reserve – toch maar eens te gaan, om onszelf te geven, dan zullen we verbaasd staan, hoeveel het H.V. ons te bieden heeft.

Dat heb ik vanmiddag van mevrouw Goffree geleerd.

Amerika's pijnlijkste probleem

Amerika telt 19 miljoen negers, of gemengd-bloedigen, die allen als negers worden beschouwd. Daarvan woont iets meer dan de helft in wat men de zuidelijke staten noemt. Maar de betere mogelijkheden die het noorden aan de neger biedt, hebben een geregelde verhuizing ten gevolge. Weldra zal de meerderheid der negers in het noorden wonen.

Wanneer men buiten Amerika over de negerkwestie spreekt, denkt men in de eerste plaats aan de zuidelijke staten. De landbouw van het zuiden heeft de grote invoer van slaven uit Afrika aangetrokken. De Amerikaanse burgeroorlog is volstrekt niet in hoofdzaak voor de handhaving van de slavernij gevoerd. De overwinning van het noorden heeft echter de afschaffing van de slavernij tot gevolg gehad. Het agrarische zuiden is daardoor zwaar getroffen. Met de gelijkstelling van de neger, die daarvan het theoretisch gevolg was, heeft het zich nooit kunnen verzoenen, en het heeft die ook nooit aanvaard. Het heeft de neger klein gehouden, met alle middelen en op alle manieren. Hij bleef een pauperbevolking vormen, en nooit heeft het zuiden ernaar gestreefd, hem uit zijn ellende en achterlijkheid te verheffen. Graag maakte men zich wijs, dat hij, het natuurkind, in zijn nederige staat het gelukkigst was. Niet enkel vooroordeel, ook vrees sprak daarbij mede. De neger vermenigvuldigde zich sneller dan de blanke bevolking. Zijn aantal mocht geen macht worden. In Mississippi vormen nu de negers 42 percent van de bevolking; in Zuid-Carolina 34,8 percent, in Louisiana 31,9 percent en in Alabama 30 pct.

De constitutie van de Verenigde Staten mocht dan de gelijkheid van de neger voorschrijven, zij mocht hem stemrecht verlenen, sociale gelijkheid en aanspraak op onderwijs, in het zuiden heeft men zich weinig daarvan aange trokken. Het was voor de neger menigmaal veiliger zich niet als kiezer te laten inschrijven of zich in het stembureau te vertonen. Het was ook niet zo eenvoudig, het stemrecht te verwerven. Hij moest daarvoor blijf geven, te kunnen lezen en schrijven. Het kon daarbij voorkomen dat negers met een middelbare schoolopleiding als analfabeten werden afgewezen.

Hij moest zich voor zijn kinderen tot het vaak minderwaardige onderwijs in bijzondere negerscholen tevreden stellen. Liet hij, uit eigen onwetendheid, ook zijn kinderen zonder onderwijs opgroeien, dan werd hem dit niet kwalijk genomen. Het percentage van negerleerlingen in theoretisch gemengde scholen is op dit ogenblik nog in Mississippi nul, in Alabama nul, in Zuid Carolina nul en in Louisiana, om heel precies te zijn 0.0362 pct.

In 1957, onder president Eisenhower, hield het incident van Little Rock, in Arkansas, de wereld in spanning. Het opperste federale gerechtshof had uitspraak gedaan dat negers tot alle scholen in de Verenigde Staten moesten worden toegelaten. Gouverneur Faubus had zijn nationale garde gebruikt om dat te beletten. Federale

troepen moesten naar het zuiden komen om de schoolgaande zwarte kinderen te beschermen. Er zijn toen pogingen gedaan om de aldus „gedesegregeerde” scholen te sluiten. Dat echter is op een mislukking uitgelopen.

Dramatischer ging het nog toe in Mississippi. Een neger, James Meredith, had toegang verlangd tot de hogeschool van Oxford. Door troepen van de staat te gebruiken had gouverneur Ross Barnett dat verhinderd. President Kennedy had hem toen, onder de hoede van federale politie per helicopter naar de „campus” van de hogeschool laten brengen. Daar viel een volksmenigte de uitvoerders van de beslissing van het opperste gerechtshof aan. De president hield 30 000 man federale troepen voor alle mogelijkheden gereed. Bij de strijd met de begeleiders van de student waren twee doden gevallen. Een afdeling federale troepen verdreef de menigte. De student, Meredith, kon zijn studie voortzetten, steeds door een speciale wacht beschermd. In augustus moet hij examen doen. Tegen de gouverneur is een vervolging ahangig, omdat hij zich verzet heeft tegen een besluit van het opperste gerechtshof. Nu draait hij bij.

Pas nog was er een dergelijk conflict in Alabama. De gouverneur Wallace heeft verklaard dat hij lijfelijk, in de deur, de toegang van de betrokken student zal beletten, tegen iedere federale macht in. Hij heeft zijn verzet opgegeven.

De tegenstanders van de scheiding in de scholen strijden echter een verloren strijd. President Kennedy kan niet anders meer dan door nieuwe bepalingen en met harde hand de gehoorzaamheid aan de wet doorzetten. Dit had hij in zijn verkiezingscampagne reeds aangekondigd. Gevaarlijk lang heeft hij ernaar gewacht. Nu zijn de dingen uit de hand gelopen.

In Alabama heeft de negerbevolking tegen de afscheiding betoogd. De gouverneur heeft gemeend de betogingen met geweld te kunnen onderdrukken. Tegen een volksmenigte, die zich op aansporing van haar geestelijke leider, ds. Luther King, niet verzette en voor een groot deel uit kinderen bestond, heeft hij waterkanonnen en politiehonden gebruikt. De persfoto's daarvan hebben afgrijzen gewekt. Bij duizenden liet hij betogers arresteren, volwassenen en kinderen. Zij lieten zich gewillig wegvoeren.

Maar als een lopend vuur ging een demonstratiegolf over Amerika, tot in New York toe. En niet overal predikten de geestelijke leiders lijdzaamheid. De toestand is dreigend geworden. Het is reeds duidelijk, dat men niet meer met een incidentele golf van verontwaardiging te doen heeft, maar met een tijdsverschijnsel, het barstend geduld van de reeds over een krachtige schare van intellectuele leiders beschikkende negerbevolking. Een binnenlands dekolonisatieproces is in Amerika op gang gekomen, zeker niet zonder verband met het bevrijdingsproces, dat over Afrika gegaan is en nog gaat.

(slot op pagina 6)

Prof. dr. L. J. Leemans heeft na het geruchtmakende interview dat De Tijd onlangs publiceerde, opnieuw van zich doen spreken door een vraaggesprek toe te staan aan Bibeb van Vrij Nederland. Daaraan ontfanen wij de volgende uitspraken. Bijvoorbeeld deze over de enquête naar aanleiding van Pier Tania's documentaire „85 gulden schoon”, waaruit bleek dat 80 procent van de Nederlanders tevreden is:

„Alle kranten juichen over die massale tevredenheid. Ik zeg, als ik dat lees, houd ik als socioloog m'n hart vast. Niet dat ik aan dergelijke enquêtes veel waarde hecht. Zo'n onderzoek heeft geen grote betekenis, maar wat ik niet begrijp is het enthousiasme over die tevredenheid. Ik dacht, dat we op de wereld waren om ons te vernieuwen, om altijd nieuwe wensen te hebben. Als je daarvan uitgaat, vind ik het bericht: 80 pct. van de mensen is tevreden, onrustbarend. Ik vind het tragisch.

Ik heb de indruk dat men hier onvrij is. Vrijheid is niet een toestand van identificatie met nationale normen (...). Alle kranten juichen om die 80 pct. Het verwondert mij niet, als er iets kleurloos is, zijn het de kranten.”

Wel om even over na te denken, dachten wij zo.

Na zijn kritiek op de verstarring van onze vakbonden, spreekt prof. Leemans over de „renteloze voorschotten” voor studenten, waarmee hij, schrijft Bibeb, „de vloer aanveegt”:

„Het onrechtvaardig argument dat het besef van de in te lossen schuld, studenten wier vaders geen geld hebben om hun studie te betalen, zou stimuleren en hun verantwoordelijkheidsgevoel zou versterken. Wat kost de gemiddelde student de staat? Enkele duizenden. En al die anderen, die wél op de rekening van hun papa hun broek verslijten, hoeven die hun verantwoordelijkheid niet te voelen? Het is toch een schande. Het argument dat je beter studeert als je een schuld hebt, is belachelijk. Punt één van de Studentenbond moet zijn: afschaffing van renteloze voorschotten.”

En dan nog deze opmerking over de schijnheiligheid:

„In België vroeg men mij in een commissie, het was bij het invoeren van de vijfdaagse werkweek en de commissie zou nagaan of die zesde vrije dag wel goed zou worden gebruikt. Ik zei op een vergadering: Ik wil er wel over praten, op voorwaarde dat er ook een commissie komt, die zich verdiept in de vrije tijd van de werke-
gevers. Is het wel verantwoord wat jullie aan de Rivièra doen? Toen ben ik uit de commissie gegaan.”

Kortom, een prettige man, die eens wat meer in ons land zou

moeten komen spreken. Hij noemt de dingen tenminste bij de naam, ook als hij het ergens niet mee eens is, en dat betekent heel wat in een land waar prof. Romme met de grootste moeite zegge en schrijve 38 punten bij elkaar weet te scharrelen waar de vijf grootste partijen het niet over eens zouden zijn en waarvan er dan enkele dagen later nog maar acht over blijken te zijn waarover men in nuances anders denkt!

Over die renteloze voorschotten gesproken en over het alternatief van een studietoeloo voor alle studenten, wist u dat in Nederland het meest radicale en vooruitstrevende standpunt in deze wordt ingenomen door het Humanistisch Verbond? Het Rapport Studiekosten (uit 1957) pleit een uniform studietoeloo zonder bijdragen van de ouders, en gaat daarmee verder dan bij voorbeeld de Dr. Wiardi Beckman-stichting, de Stichting Mens en Samenleving, de Werkstudentenliga, en de D.S.S.V. Politeia. Hetzelfde standpunt wordt alleen ingenomen door een Engelse commissie die door de minister van onderwijs werd benoemd, en in 1960 het rapport „Grants to students” aan het parlement aanbood.

In De Linie voert dr. A. van der Wey O. Carm het pleit voor de Vrijmetselaars onder de titel: „Loge werkt niet tegen Kerk of wettige overheid”. Dat schijnt voor de katholieke wereld iets geheel nieuws te zijn, maar afgezien daarvan is het prettig te lezen, dat naar de mening van dr. Van der Wey er dus ook geen plaats meer is voor het woord vrijmetselarij in de codex, volgens welke leden van deze vereniging „ipso facto (zonder meer) de aan de apostolische Stoel voorbehouden excommunicatie oplopen”. Er wordt bij vermeld, dat vrijmetselaars „streven naar een ontwikkeling van geest en gemoed ter hoger opvoering van het geestelijk-zedelijk peil der mensheid. Men onthoudt zich van elke politieke activiteit en maakt geen onderscheid tussen ras, nationaliteit, godsdienst en politieke gezindheid.” Tot zover mogen deze stellingen in onze kring algemeen bekend worden verondersteld; misschien is dat echter niet het geval met de volgende opmerking:

„De Grote Nationale Franse Loge van Neuilly verduidelijkt kort geleden haar levenshouding als volgt: „Geloof in God, goddelijke Persoon en grote Bouwmeester van het Heelal. Geloof in Zijn geopenbaarde Wil, uitgedrukt in de Boeken der Heilige Wet. Geloof in de onsterfelijkheid der ziel. Zij put bezieling uit de geïnspireerde geschreven bronnen van het Oude en Nieuwe Testament. Alle verplichtingen van leden en hiërarchie worden geno-

men in tegenwoordigheid van de almachtige God, op het Boek der Heilige Wet. Zij verbiedt alles wat zou kunnen worden beschouwd als een machinatie tegen een Kerk of de wettige burgerlijke overheid. Zij kan zich slechts verheugen over de geboorte van een klimaat met een beter begrip onder hen die in alle omstandigheden hun enige hoop stellen op God.”

Het komt ons voor, dat deze uitspraak wel degelijk een uitgesproken voorkeur aan de dag legt voor één bepaalde godsdienst, namelijk de christelijke, en dat dat niet te rijmen is met de wens geen onderscheid te maken tussen godsdiensten. Bovendien is ons de plaats van de buitenkerkelijken niet duidelijk; is er een vrijmetselaar onder onze lezers, die ons dat kan uitleggen?

Hoezeer de crematiegedachte in ons land veld wint, moge blijken uit een lawine van cijfers die Crematienieuws over ons uitstort. Van één enkele crematie in 1914 is het aantal gegroeid tot niet minder dan 4.428 in 1962; in dat jaar vond in 4,73 % van het aantal sterfgevallen crematie plaats, dat is bijna twee keer zoveel als tien jaar geleden (in 1953 2,51 %). Opvallend zijn daarbij de percentages van de grote steden: in 1961 vond in Groningen in 15 % van alle sterfgevallen crematie plaats, in Haarlem 13,4 %, in Den Haag 8,3 %, maar in Rotterdam slechts 3 %. Toch zijn al die percentages in Nederland nog aanzienlijk lager dan in de meeste andere Westeuropese landen: in 1961 vond in Engeland crematie plaats in 36,5 % van de sterfgevallen, in Denemarken in 30,9 %, Zweden 27,3 %, Zwitserland 24,1 %, Noorwegen 20,3 %, West-Duitsland 10,5 %. De Crematoriumvereniging Nederland meent, dat de sterke ontwikkeling van haar gedachten te danken is aan de cumulatieve invloed van de wetswijzigingen, de uitbreiding van het aantal crematoria, voorafgaande crematie van familieleden (het bijwonen van een cre-

matie wint velen voor de gedachte) en aan een verandering van opvatting in brede lagen van de bevolking. Ten aanzien van het laatste punt is het interessant te constateren, dat in iets minder dan de helft van het aantal gevallen waarin crematie plaatsvond in 1962, de overledene lid was van een kerkgenootschap. De vraag rijst waarom de meerderheid van ons volk, die crematie niet voor zichzelf wenst, niet zo verdraagzaam kan zijn al die kleine en grote discriminaties uit de wet te schrappen. Maar dat zal vooralsnog wel te veel gevraagd zijn van de verdraagzaamheid.

De Stichting Algemene Nederlandse Vredesactie zond ons haar brochure „De dienstweigeren van Dries Brunia”, „het sprekendst voorbeeld van een werkelijk principieel antimilitarist, die zich grondiger dan enig lotgenoot sinds wereldoorlog II van zijn daad rekenschap heeft gegeven en niet erkend werd!”

Wij zullen dit geschrift zeker nog in ons blad recenseren, zodra de tijd het toelaat, maar willen er toch nu al op wijzen hoezeer wij verbijsterd waren bij het lezen over het verhoor, dat de betrokkene werd afgenomen buiten tegenwoordigheid van diens vertrouwensman, wie de toegang botweg werd geweigerd, terwijl minister Beerman nog pas in de Kamer heeft verklaard, dat hij zoiets nog nooit had meegemaakt. Is dat op zichzelf al hoogst vreemd, wij verbazen ons nog meer, als wij lezen, dat een van de leden van de commissie geprikkeld werd, toen de betrokkene er een andere mening over het geval-Cuba op na bleek te houden dan de zijne. Wij vragen ons af, mag dat zomaar; kan men de beoordeling van ernstige gewetensbezaren overlaten aan zo duidelijk eenzijdig ingestelde mensen? Of zouden er in zo'n commissie juist mensen moeten zitten met begrip voor de conflictsituatie waarin de overheid jonge mannen, heus niet op hun eigen verzoek, brengt?

Vrijgezel

Een bord, een glaasje melk, een snede brood met koek, dat zijn de vrienden die hem wachten, en als de dagen eenzaam, zijn de nachten, 't is een geluidloos stappen naar den dood.

Wie om de lusten maalt, kent ook de klachten, blikt op een leven dat zijn volheid bood, het huis des vrijgezels is steeds te groot bevolkt met zijn onvruchtbare gedachten.

Hij spreekt soms in zich zelf, de hospita luistert aan 't sleutelgat en gluipt hem na, hij moet elk vriendelijk gezicht betalen,

maar, uitgeleefd en ziek, wordt ie verwend, ze staat beschreven in zijn testament de duivel moog' den ouden lastpak halen!

François Pauwels

(Uit: Het boek „Strijd”. Em. Querido, Amsterdam, 1940)

Humanisme en sexualiteit (2)

Humanisme is niet niets, het is ook niet alleen ontkenning van iets anders. Het is een opvatting van het mens-zijn, waarin die mens begrepen wordt als een wezen, dat aan de verschijnselen bepaalde waarden toekent en dat gewoonlijk tracht zijn leven daarop af te stemmen. Zo is menselijke sexualiteit ook meer dan een biologische functie. Zij wordt door de mens op een bepaalde wijze gewaardeerd, al naar de omstandigheden. In en door de seksuele ontplooiing brengt de mens iets tot stand dat voor hem een bepaalde waarde heeft. Wat is die mens en wat kan de sexualiteit betekenen voor zijn mens-zijn? Dat zijn fundamentele vragen, die beantwoording behoeven.

Het kenmerkende van de mens is, dat hij leeft door beslissingen te nemen. Ook het dier moet wel eens een soort beslissing nemen. We zien onze hond soms aarzelen tussen gehoorzaamheid aan de baas en de neiging een soortgenoot achterna te rennen. Maar we kunnen ons niet onttrekken aan de indruk dat hij meer gedreven wordt dan een beslissing neemt. En gewoonlijk beslist het dier helemaal niet, maar volgt het zijn instinct. Omgekeerd geldt soms ook voor de mens dat hij meer geschoven wordt dan schuift. Maar hij is er toch op aangelegd zelf te kiezen. Terwijl het dier een vast levenspatroon volgt, waarvan het nauwelijks kan afwijken, kan de mens vele kanten uit. Zijn instincten laten hem voortdurend in de steek. Hij moet zijn leven zelf vorm geven door te beslissen, keer op keer. Hij staat dan ook heel anders in de wereld dan het dier. Het dier gaat vrijwel geheel op in de situatie, waarin het verkeert; de mens staat er bijna steeds ook enigszins buiten. Hij is niet alleen, hij heeft er ook weet van. Hij weet van vroeger en later, van hier en daar, van oorzaak en gevolg, op een onvergankelijk veel helderder wijze dan het dier. Zo neemt hij zijn beslissingen altijd in het besef van tijd, van ruimte, van oorzakelijkheid.

Daarom kan alleen de mens zich een voorstelling maken van de keuze tussen juist en verkeerd beslissen. Hij alleen heeft te maken met goed en kwaad. Goed en kwaad! maar wat is dat eigenlijk? Wat de mens zoekt, is een leven dat hem bevredigen kan, dat hem verzoent met het bestaan, dat de moeite – ja, de moeite! – waard is. De vraag is dus: Wat maakt het menselijk leven de moeite waard? Dat is een vraag van ervaring en inzicht, en die geven dit antwoord: Verwerkelijking van het eigen mens-zijn, verweven met de levensverwerkelijking van de ander. De mensen duiken tezamen op uit het zijn; gemeenschappelijk verwerkelijken zij hun mens zijn; ze zijn op elkaar aangewezen in hun leven, hun denken, hun voelen. Mens zijn is medemens-zijn. Dat is de aard van het „beestje”. Men kan dit antwoord verwerpen. Maar dan maakt men zich los uit een keten van miljarden schakels. Wie echt ernst maakt met het menselijk bestaan, kan zich niet onttrekken aan het besef dat ontplooiing van het eigen mens-zijn, verbonden met dat van anderen er de kern van uitmaakt en er een zin in legt.

Deze gedachte vormt ook de inhoud van wat goed en kwaad wordt genoemd. Goed is wat de medemenselijkheid recht doet, kwaad wat de zelfzucht tot uitdrukking brengt. Tussen beide beweegt zich natuurlijkerwijze de mens. Hij is noch alleen goed, noch geheel kwaad; noch geheel medemenselijkheid, noch alleen zelfzucht. Het besef, dat dit zo is kan hem behoeven voor verlamdend schuldbesef en benauwende angst. Het gaat bij het mens-zijn niet om harde plicht en onontkoombaar gebod, maar om een menswaardige zelfverwerkelijking in medemenselijkheid. Dat is tegelijk wat het leven de moeite waard maakt: in zijn kortstondigheid en gebrekkigheid, temidden van hardheid en zinloosheid, maar gericht op een ver-

vulling – die zich soms voltrekt als een wonder. Met dit inzicht moet de mens leren leven, als enkeling tussen medemens, in een onverbreekelijke lotsgemeenschap van nu en alle tijden. Deze lotsgemeenschap heft de eenzaamheid niet op, maar omsluit haar in de menselijke gemeenzaamheid.

Menselijke sexualiteit

Het voorgaande was al een voorspel op wat sexualiteit voor de mens betekent: Het is meer dan een biologisch gegeven. Of beter gezegd: Het is als menselijke sexualiteit een biologisch gegeven in menselijk verband. Daardoor functioneert de sexualiteit bij de mens ook anders dan bij het dier. Er is al direct dit verschil dat hij zich bij het dier als regel uit volgens een vast patroon, in bepaalde perioden, en zonder besef van samenhang der gebeurtenissen. Bij de mens is van zulk een vast patroon geen sprake, de vervulling van zijn seksuele drift kan in allerlei vormen en op allerlei momenten plaats vinden, en hij heeft weet van de betekenis er van. Hij treedt er door in een persoonlijke betrekking met een medemens; en al kan hij geheel in een seksuele verhouding opgaan, het besef van vroeger en later is toch ook steeds aanwezig.

Zo verbindt de sexualiteit hem met vrijwel de gehele levende natuur, en is zij tegelijk uitdrukking van zijn menselijke aard. Door haar heeft hij deel aan de zelfbevestiging van het leven en is hij tegelijk in staat zijn eigen leven te ontplooiën. De seksuele vervulling kan hem een gevoel van diepe voldoening schenken, dat hem verzoent met het bestaan. Deze ervaring kan hem stimuleren tot veelzijdige levensverwerkelijking, omdat zij zijn zelfgevoel en zijn gevoel van betrokken te zijn op ander leven versterkt. Zij kan hem inspireren tot schepende produktiviteit in menselijke verhoudingen en dagelijkse arbeid, in kunst en wetenschap. De sexualiteit vormt bij uitstek het gebied, waarin de mens het leven ontmoet in zijn verrukkelijkheid en zijn onvolkomenheid, zijn betekenis en zijn absurditeit, zijn onverwoestbaarheid en zijn vergankelijkheid.

Zo is er geen enkele reden om de menselijke sexualiteit niet positief te waarderen. Maar hoe komt het dan, dat onze instelling tegenover dit verschijnsel zo dubbelzinnig is? Er is vrijwel geen mens of hij voelt allerlei innerlijke remmingen zodra de sexualiteit aan de orde is. Dit feit is niet met een paar woorden af te doen. Allerlei traditionele en culturele factoren spelen daarbij een rol. Het feit dat de geslachtsorganen zich bevinden in de buurt van de uitscheidingsorganen brengt ze haast onwillekeurig in de sfeer van de „onnetheid”. Daar komt bij dat zich in beide groepen van organen sterke natuurlijke krachten openbaren, die het keurig geordende en gerationaliseerde cultuurelke wereldje veelal dreigen te overspoelen en daardoor de mens vervullen met angst. Ook speelt de schaamte hier een rol. Deze schaamte is een typisch cultuurproduct; zij is het gevolg van het dragen van kleren. En niet omgekeerd! Vandaar dat vrouwen en meisjes bij natuur-

volken de pogingen van zendingen om ze aan te kleden aanvankelijk wel afwijzen met de uitroep: Wij zouden ons moeten schamen (als ze kleren gingen dragen, wel te verstaan).

Door dit alles speelt dan nog heen de in onze cultuur sinds Plato (niet eerst sinds het Christendom!) diep verankerde scheiding tussen stof en geest, tussen lichaam en ziel, waarmee een zekere verachting van het stoffelijk-lichamelijke nauw verbonden is. Maar in een modern mensbeeld is voor die scheiding geen plaats. Stof en geest moeten begrepen worden als twee kanten van één zaak. De mens is een eenheid van lichaam en ziel; hij heeft geen lichaam; hij is zijn lichaam, maar op menselijke wijze. Er is geen reden natuurlijke processen te verachten. Juist door ze ten volle als menselijk te erkennen verliezen ze hun beangstigende dreiging. Daardoor ontnemt men ze ook de troebelheid van pubertaire ginnegapperij en verdonkeromanende preutsheid. Het is goed zich van dit alles werkelijk te doordringen om daarmee de weg vrij te maken voor een menselijke benadering van de sexualiteit.

Een menselijke benadering

Een menselijke benadering van de sexualiteit is een natuurlijke benadering. Het heeft geen zin eisen te stellen die tegen de natuur ingaan. Maar dat wil niet zeggen dat de mens slechts een zoogdier is. Hij is een menselijk zoogdier. In al zijn uitingen spreekt zijn mens-zijn mee. En wel: zijn mens-zijn zoals zich dit in de loop der tijden ontwikkeld heeft. Daarom kan men voor de huidige cultuur-mens ook niet uitgaan van de z.g. „natuurlijke” primitieve mens of van een „natuurlijke” geslachtsdrift waaruit de cultuur is weggedacht. Dit soort fantasieën neemt de mens in zijn voortdurende menswording niet ernstig en miskent het menselijk milieu, dat hij zich, waarlijk niet toevallig, geschapen heeft. Een natuurlijke benadering betekent volstrekt niet dat „alles mag”. Maar het betekent wel dat men zich, zoveel mogelijk zonder vooroordelen, rekenschap tracht te geven, waarom iets wel of niet „mag”. En wel: met de nodige schroom. Dat is niet de angst voor natuurlijke menselijkheid, maar wijsheid die leert dat we het leven niet in de zak hebben en moeten leren in vrijheid te luisteren naar de wet van het leven zelf.

In vrijheid! Dat is ook innerlijke vrijheid ten aanzien van de seksuele drift. Dat is onbevangenheid ten aanzien van de eigen gevoelens en neigingen en aanvaarding van het eigen natuurlijke zijn. Maar ook de bereidheid dit alles al naar de omstandigheden op zijn juiste waarde te schatten en rekening te houden met de konsekwenties voor de betrokkene zelf en voor de ander. Zowel de mens die machteloos toegeeft aan alle seksuele impulsen, als de mens die ze automatisch onderdrukt en miskent is in wezen onvrij. Want in geen van beide gevallen voltrekt zich de sexualiteit in de menselijke sfeer, dat is in de sfeer van de mogelijk intuïtieve, maar werkelijk vormgevende, beslissing.

J. v. P.

Lezingen voor de radio

30 juni WERELDOMROEP 16.00 en 20.40 uur:
G. Stuiveling in de rubriek „Humanistisch Leven”.

7 juli VARA 9.45 uur: S. J. Bouma: „Anders dan anderen”.

14 juli VARA 9.45 uur: B. D. Soni: „Humanisme, ook in India”.

21 juli VARA 9.45 uur: H. Redeker: „De mens is een danser”.

28 juli VARA 9.45 uur: C. Cabout: „Bezeten met honger”.

De melancholie van Levi-Strauss

Met veel belangstelling las ik het artikel van dr. F. Sierksma getiteld „Het gras groeit uit de goden” in M. en W. van 1 juni 1963. Twee zinnestjes hierin intrigeerden mij, want zij werpen een hele problematiek op: „De tijd der ethnologische romantiek is wel voorbij, maar ook een nuchtere en soms bijna cynische marxist als Claude Lévi-Strauss ziet geen kans, om zijn onvrede met de eigen wereld en de melancholie over de ondergang van de primitieve wereld te verbergen. Integendeel, hij hekelst woedend onze civilisatie, die de menselijke waardigheid infecteert en bevuilt...”

M.i. is hier sprake van twee dingen, die niet noodzakelijkerwijs met elkaar verband behoeven te houden: 1. melancholie over het verdwijnen verleden; 2. kritiek op de eigen hedendaagse cultuur. Men kan nl. zeer wel met melancholie het oude zien verdwijnen en toch zeer bewust kiezen vóór de moderne cultuur als de beste of als de minst verwerpelijke. Bij Lévi-Strauss is dit blijkbaar niet het geval. Zijn kritiek op de moderne cultuur of zelfs zijn afwijzen hiervan houdt kennelijk verband met zijn melancholie over het verdwijnen van het oude, welk verdwijnen geweten moet worden aan de invloeden van de moderne westerse civilisatie. Het trieste is nu, aldus Sierksma, dat deze nieuwe civilisatie niets waardevols bracht. Haar boodschap is verzinnebeeld in de „Internationale Business Machine”. Schr. gaat dus van de veronderstelling uit: 1. dat de oude verdwijnen de primitieve wereld waardevol was, waarover ik niet kan oordelen; 2. er (nog) geen zicht is op een nieuwe waardevolle cultuurontwikkeling.

Ik vraag mij allereerst af of wij met Lévi-Strauss' opmerking toch niet ongemerkt weer bij Voltaire en diens opvattingen over „le bon sauvage”¹ (toch wel enigszins in strijd met diens achttiende-eeuwse rationalistische vooruitgangsgeloof!) zijn terechtgekomen. Om mijn eigen visie te verduidelijken wil ik hier beklentoneren, dat ik mij zeker niet schaar aan de zijde van die lieden, die menen dat iedere evolutie impliciet „vooruitgang”, d.w.z. niveauverhoging, geestelijke en materiële verheffing en verrijking betekent. Dit optimistische vooruitgangsgeloof heeft zijn tijd gehad. In ieder geval heeft de atoombom ons op dit punt wel aan het denken gebracht. Anderzijds kunnen we de vraag toch niet ontlopen of het verlies van

oude cultuurtradities niet de weg kan vrij maken tot nieuwe even waardevolle of zelfs meer waardevolle cultuurvormen. Wanneer men de waarde van culturen wil vergelijken zal men verschillende ongelijksoortige waarden moeten afwegen, hetgeen, waar hier sprake is van imponderabilia² zeker geen eenvoudige taak is. Men zal er rekening mee moeten houden dat met het verlies van positieve waarden, een verlies, dat men moet betreuren, andere minder te waarderen vaak mensonterende tradities (koppensnellerij e.d.) mede verloren gingen, welk laatste dan toch weer een winstpunt is.

Men moet het betreuren, dat vele prachtige oude ambachten (bv. in India en Indonesië) verloren dreigen te gaan onder invloed van de westerse industrie. Maar men moet zich hierbij toch óók realiseren, dat deze ambachten gebonden waren aan vaak mensonwaardige feodale maatschappijverhoudingen.

Wie zich verdiept in de literatuur en beeldhouwkunst van India wordt getroffen door de openheid, die er in deze cultuur bestaat tegenover de erotiek, een openheid waaraan wij hier in het westen nog lang niet toe zijn. Tevens ervaart men hier een grote eerbied voor het leven in al zijn aspecten, óók voor het dierenleven, een besef dat in onze cultuur nog nauwelijks is gerijpt. En meer nog treft ons de grote tolerantie op religieus en wijsgerig gebied in het Hindoeïsme en Boeddhisme. Moet men nu een waarderend oordeel over deze cultuur (die evenwel ook een kastenstelsel, weduwenverbranding en totale sociale onverschilligheid kende!) koppelen aan een kritiek op onze eigen cultuur? Moet men zo ver gaan de Indiase cultuur te stellen boven onze westerse „civilisatie” of omgekeerd onze „civilisatie” boven die van India? Het is duidelijk, dat men er met een simpele uitspraak „pro” of „contra” niet is. M.i. moet het denken in zwart-wit-schema's óók hier worden vermeden. Iedere ontwikkeling schept een geheel nieuwe situatie, die moeilijk vergelijkbaar is met de oude, omdat zij geheel anderssoortig is. Is het de moderne mens van thans eigenlijk wel mogelijk zich te verplaatsen in het levensbesef en de cultuurstijl van bv. het Hindoeïsme of de primitieve culturen? Beoordelen wij deze niet óók vanuit onze ambivalente houding tegenover onze eigen cultuur? Onze tijd kent de angst voor de atoombom, maar kunnen wij ons nog wel verplaatsen in de altijd aanwezige angst van de primitieve mens voor de ondoorgroenlijke machten rondom hem?

Dr. Sierksma lanceert een sterk argument: De westerse mens bracht in de wereld der primitieven geen nieuwe geestelijke waarden, maar slechts het geloof in de „heilige, algemene Internationale Business Machine”. En ik denk hierbij ook aan de lezing, die Sierksma voor onze Haagse gemeenschap hield en waarbij hij

Wij plaatsen hier twee artikelen die met elkaar verband houden. Het eerste is een kritisch commentaar op het artikel van Sierksma „Het gras groeit uit de Goden” (MW 1-6-'63). Het tweede is een antwoord van Sierksma op dit commentaar. Het onderwerp waarmee beide schrijvers zich bezig houden achten wij in verband met de waardering van het huidige mensbeeld van zoveel belang, dat opname van hun tekst in de rubriek „Ik denk er zo over”, ook om haar uitvoerigheid ons minder gewent voorkomt. red.

er op wees, dat het opvallendste idool van de communistische wereld de onfeilbare politieke leider is, gepersonifieerd in Marx en Lenin, van welke figuren de portretten (zoals eens de heilige ikonen in de processies) in de optochten worden meegedragen. Het westen heeft een ander idool: de pin-up girl, zo merkte dr. Sierksma op. (W. F. Hermans zegt in zijn „Fenomenologie van de pin-up girl” dat zij kunst noch natuur is en hij voegt er aan toe: „De pin-up girl is een spook zonder substantie”). Zij zijn inderdaad de zichtbare idolen, waarbij het overigens de vraag blijft of zij door iedereen worden aanvaard. Maar zijn er ook niet de minder zichtbare en tastbare waarden van onze cultuur (wel te onderscheiden van de technische en commerciële „civilisatie”): eerbied voor de menselijke waardigheid, tolerantie en tegelijk het streven naar het vinden van absolute waarheden, waarden en normen (in vele culturen een onbekend verlangen), persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid met als uitvloeisel de democratische gedachte (elders eveneens onbekend of weinig gewaardeerd). Als nevenverschijnselen van deze cultuur treden op: technificatie, massificatie, secularisatie en andere fenomenen (als de onnozele pin-up girl!), welke bepaald niet zijn toe te juichen. Zij treden vaak duidelijker en zichtbaarder naar voren dan de imponderabilia en schijnen soms de hierboven genoemde waarden te overwoekeren. Maar dit besef versterkt toch niet mijn melancholie naar een verleden, dat meest een gedroomd verleden is. Soms kennen wij iets van dat heimwee waarvan Marsman spreekt:

„De tijden zijn zwart,
wij zijn eeuwen en eeuwen te laat geboren”.
Enz.

Maar het heimwee is niet duurzaam. Duurzaam kan slechts ons verlangen zijn een steentje bij te dragen tot de groei van een cultuur, die menswaardiger is dan de primitieve culturen konden zijn, menswaardiger ook dan de civilisatie van de Internationale Business Machine.

P. Krug

¹ „de goede wilde”.

² Letterlijk: onweegbare grootheden.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers,
dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof.

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische
organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50,
buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Rustig steentjes bijdragen

Aan het verzoek van de hoofdredacteur, om mijn reactie op de bedenkingen van de heer Krug op papier te zetten, voldoe ik met genoegen. Het lijkt mij wel consequent, dat iemand, die melancholiek denkt over een verdwenen of verdwijnende wereld, kritiek heeft op de eigen wereld. Het een ligt in het ander opgesloten. Wie zich in de eigen wereld even gelukkig of zelfs gelukkiger voelt, kent geen melancholie. Deze stemming behoeft niet te verhinderen, dat men niettemin op eigen humane of humanistische voorwaarden de eigen wereld kiest, al was het alleen, omdat de ge-

schiedenis slechts één-richting-verkeer kent, zoals Nehru het heeft uitgedrukt. Lévi-Strauss heeft overigens nog andere argumenten voor zijn bewust marxistische keus, die hij toelicht in zijn „Tristes tropiques”, dat hier slechts aan alle humanisten ter lezing kan worden aanbevolen.

Wat mezelf betreft is er evenmin sprake van heimwee naar *le bon sauvage* als bij Lévi-Strauss en Bühler. Men behoeft slechts de bekende boeken van Ruth Benedict en Margaret Mead te lezen, om te weten dat het leven in sommige primitieve samenlevingen allerminst

een pretje is, terwijl het leven in andere de moeite van het leven waard is (was). Deze uitspraak geldt niet alleen op grond van onze waarden, al zijn die uiteraard voor ons het belangrijkste. Bij de Manus Islanders vond men vóór hun sociale hervorming een onmiskenbaar gevoel van malaise, terwijl het niet weinig zegt, dat hun kinderen een hekel hadden aan het leven van hun ouders. Maar op Samoa bijvoorbeeld voelden oud en jong zich gelukkig. *Le bon sauvage* bestaat niet, er bestonden alleen een groot aantal primitieve samenlevingen met zeer uiteenlopende levenswijzen en mensentypen.

Waarom dan toch heimwee? Omdat alle primitieve samenlevingen bepaalde kwaliteiten hadden, die velen in de zogenaamde wereldcivilisatie meer en meer missen (vgl. „Met en tegen Lévi-Strauss”, Tirade, mei 1963). Sommigen wijzen op de gesloten gemeenschap van de primitieve volken. Lévi-Strauss spreekt van hun „philosophie de la finitude”, een levensbeschouwing, die op de eindigheid en de beperktheid van de mens is gebaseerd. Men kan ook de term bezielde verband van Marsman overnemen of hun kwaliteit tegenover onze kwantiteit stellen, hun drie-dimensionaal bestaan tegenover het twee-dimensionale van ons. Op dit punt bestaat er een verschil in accent tussen de heer Krug en mij. Hij vindt, dat ik de primitieve wereld te rose, de eigen wereld te zwart zie. Het misverstand over de rose primitieven is inmiddels uit de weg geruimd. Het lijkt me, dat er met betrekking tot de „world civilization” geen misverstand, maar een verschil in accent bestaat, dat niettemin heel belangrijk is.

De heer Krug redeneert als volgt. Wij hebben een cultuur met waarden als eerbied voor de menselijke waardigheid, tolerantie, streven naar absolute waarheden, waarden en normen, persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid en de democratische gedachte met als nevenverschijnselen technificatie, massificatie en secularisatie. Naar mijn mening zijn wij beland in een massale en technische welvaarts cultuur, waarin waarden als humaniteit, verdraagzaamheid, persoonlijkheid enz. economische nevenverschijnselen zijn of worden, die door hun geldswaardigheid worden bepaald en vervalst. In een Duits cabaretliedje heet het: „Cultuur is een afvalproduct der reclame.” Een vrijblijvend grapje? Liever dan naar eigen werk te verwijzen vraag ik in dit verband aandacht voor het pas verschenen boek „Power, politics and people” van de Amerikaan C. Wright Mills, door Horowitz genoemd de grootste socioloog, die de U.S.A. ooit hebben voortgebracht en die vriend en vijand heeft gedwongen hem au sérieux te nemen.

De Amerikaanse architecte Jane Jacobs heeft niet lang geleden – evenals Mills in zijn essay „The big city” – haar gal uitgespuwd over de Amerikaanse monstersteden en praktische aanwijzingen gegeven, hoe men steden kan bouwen, waarin de mens zijn eigen maat en zijn medemens weer kan vinden. Mills doet het medemens weer kan vinden. Mills doet hetzelfde, maar gaat een stap verder. Hij laat zien, hoe de grote stad van de twintigste eeuw een symbool is van de wereldcivilisatie, beheerst door onpersoonlijke, economische machten, zo door onpersoonlijke, economische machten, zo als hij in zijn overige essays aantoonde. Niet alleen de pin-up-girl, die op zichzelf niet zo beleen de pin-up-girl, die op zichzelf niet zo belangrijk is, maar deze hele civilisatie is „een spook zonder substantie” voor ieder, die belang heeft bij de menselijkheid van de mens.

Mills noemt zichzelf een humanist en terecht naar mijn mening. Hij laat zien, dat juist een humanist economisch en politiek moet denken, de menselijke situatie concreet en in de kern moet analyseren (naar mijn mening ook biologisch), wil hij aan zijn waarden inhoud geven. De heer Krug stelt het voor, alsof deze waarden er al zijn als kostbare verworvenheden. Mensen als Mills vechten voor die waarden, omdat hij kan aantonen, dat ze goeddeels al corrupt zijn. In een toespraak tot vertegenwoordigers van onderontwikkelde gebieden be-

zweert hij zijn gehoor om een eigen ontwikkeling te kiezen en te maken, en in vredesnaam niet Amerika en de rest van de wereldcivilisatie als voorbeeld te nemen. Hij kiest dus niet de eigen wereld als de beste of de minst verwerpelijke. Hij vindt die eigen wereld abject en wil haar veranderen.

Ook hier zal men wel zeggen, dat hij een vertekend beeld geeft, overdrijft enzovoort. Zijn antwoord luidt (ik citeer uit het hoofd): „Natuurlijk zal men zeggen, dat ik overdreven heb en dat er ook goede dingen zijn. Dat is waar. Maar ik ben niet een sociologische boekhouder.” Hij is een onruststoker en dit genus is in de praktijk van het humanisme een zeldzaamheid. Hoe zeer ik het op de meeste punten ook met de heer Krug eens ben, van deze onrust vind ik in zijn overwegingen niets terug. Integendeel, hij plaatst rustig onze angst voor atoombomben en primitieve angst voor boze geesten in één volzin naast elkaar. Die onrust vind ik wel bij Joannes XXIII, Mills, Lévi-Strauss en andere intellectuelen en kunstenaars. Daarom is die onrust me liever dan het woord humanisme.

F. Sierksma

Resolutie van de A.E.U.

In de op 4 mei 1963 gehouden vergadering van de American Ethical Union werd een resolutie aangenomen, waarin de Unie op grond van de in de onafhankelijkheidsverklaring en de verklaring over de rechten van de mens gestelde doeleinden haar steun bevestigt in de strijd voor gelijkheid der rassen. De resolutie spreekt zich uit voor een vreedzame benadering van het probleem, het gebruik van legale middelen om het gestelde doel te bereiken en het oefenen van geduld tegenover de scherpe provocaties. Zij juicht de pogingen toe van de vrijwilligersgroepen die een brug van verstandhouding tussen de rassen willen slaan en veroordeelt het gebruik van politiehonden en andere methoden van terreur en onderdrukking tegen personen en groepen die trachten de ras-sengelijkheid met vreedzame middelen te bevorderen. Voorts besloot de vergadering door de voorzitter van de Unie onmiddellijk een commissie te doen instellen voor hulp en steun aan personen en families die in deze strijd werden betrokken.

PAUS JOANNES XXIII

Indien paus Joannes een niet uitzonderlijke figuur was geweest, zoals de R.-Kath. kerk er, in het lange bestaan, zoveel heeft gekend, zou er geen aanleiding zijn om ook in Mens en Wereld enkele woorden aan hem te wijden.

De kortgeleden gestorven paus was echter wel een uitzonderlijke figuur en hij vertoonde in zijn leiding een aantal trekken, die hem zelfs tot een zeer bijzonder man stempelden. In de eerste plaats was het een mild, wijs en bescheiden mens, die achter een vriendelijk optreden een ijzeren wil en een grote activiteit toonde. Zijn humor was al spreekwoordelijk voor hij paus werd en zijn bewogenheid, ook in sociaal opzicht, onderscheidde hem van vele van zijn voorgangers. In zijn hart was hij een eenvoudige boerenzoon gebleven en die eenvoud bleek in het afschaffen van vele lege ceremoniën, die in het Vaticaan gegroeid waren. Aanvankelijk als een out-sider, min of meer, tot de hoogste waardigheid geroepen, ontpopte hij zich, ondanks zijn hoge ouderdom als een wilskrachtige en energieke leider, die graag had gezien, dat een concilie hem de steun zou willen geven om de politiek van de R.K. kerk te wijzigen. Het is hem niet gegund om dit grote werk – aanpassing van de kerk aan een snel veranderende samenleving – te voltooien, maar het lijkt ondenkbaar, dat zijn werk verloren zal gaan, daarvoor is het concilie tot het reces te duidelijk van lijn geweest. Zijn allergrootste verdienste lijkt mij te zijn, dat hij heeft opengesteld wat gesloten, verstaard en verouderd was. Met hem is de contra-reformatie, wellicht definitief, ten einde en daartoe heeft hij een krachtige stoot gegeven. Wat dat betekent is zo belangrijk, dat de erkenning van zijn verdiensten pas aan het begin staat. De R.K. kerk is, onder zijn leiding, op weg gegaan om ernst te maken met de principiële verdraagzaamheid, niet opportunistisch, niet alleen tactisch, niet alleen gedwongen door de omstandigheden maar principieel in de erkenning dat in zake de persoonlijke overtuiging geen enkel dwangmiddel geoorloofd is en dat alleen in volle vrijheid verworven het geloof of de levensovertuiging waarde heeft. Daarnaast wilde deze paus het gesprek met de anderen, op basis van vertrouwen, beginnen en daarvan werd geen enkele groepering uitgesloten. Van paus Joannes is de uitspraak bekend, dat de theologen de kerk schade berok-

PAUS JOANNES XXIII

kenen en dat wil zeggen, dat de dogmatische gezindheid, wat hem betrof, moest wijken voor de dienst aan de mens. Zijn gehele optreden was daarvan een bewijs. Hoe het verder zal gaan ligt in de schoot der goden, maar het lijkt waarschijnlijk dat de invloed van de gehele Romeinse Curie en de geest van de Spaanse clerus aan het tanen is. De strijd, in de eerste plaats om de opvolging, maar daarnaast om de voortzetting van het concilie zal fel en hartstochtelijk zijn, maar het lijkt ondenkbaar dat de klok geheel zal worden teruggezet.

Miljoenen katholieken, overal, hopen en verwachten dat de lijn van paus Joannes zal worden voortgezet en dit zal, gezien de stemmen op het concilie, wel gebeuren. Het past ons, humanisten, om ook van onze eerbied te getuigen ten aanzien van een menselijk, bewogen man, die begaan was met het lot van allen en van de rechtelozen het meest.

H. B.

REKENSCHAP

Het maartnummer van de 10e jaargang van *Rekenschap* opent met een schets, *Puinruimen*, van Merijn Trip. Een jongen, gewond tijdens het bombardement van Rotterdam, denkt in monologue intérieure na wat er gebeurd is, mei 1940. Het is indringend geschreven maar een aantal zinswendingen passen niet in de gedachten van de jongen. Een jongen denkt niet: „Later buiten, met mijn beide voeten in de rust van het huisbeperk, beseft ik pas, dat ik al die tijd was vergeten een doel te bepalen.”

Dr. L. van Gelder schrijft over *Humanistisch Vormingsonderwijs in schoolverband*, een beschouwing over de eisen, de opzet, de problemen en de wenselijkheid van humanistisch vormingsonderwijs, zoals mogelijk is geworden in artikel 47 van de wet tot regeling van het voortgezet onderwijs. Voor allen, die met deze materie in contact komen een nuttig artikel.

Dr. J. P. van Praag schreef een beschouwing *Nihilisme*, naar aanleiding van de dissertatie van Dr. J. Goudsblom, *Nihilisme en Cultuur*, in 1960 verschenen. Hier is een man aan het woord, die het nihilisme kent, ermee geworsteld heeft, het vermag te omvatten, het kan beoordelen en die zijn diepe levensovertuiging in enkele briljante passages neerschrijft. Het is een kritiek op het verdienstelijke maar beperkte boek van Goudsblom, zeker, maar deze zes of zeven pagina's geven, in een grootse visie, on-eindig meer dan een kritiek of een wetenschappelijke beschouwing. Hier is een profet aan het woord, die weet, niet door een bovennatuurlijke opdracht, maar door de menselijke opdracht die de verantwoordelijkheid geeft, hoe het nihilisme te bestrijden nadat inzicht is gegeven in het wezen van dat verschijnsel.

Ik hoop, dat dit artikel een wijde verspreiding zal vinden in humanistische kringen en daarbuiten. Temidden van al het geklaag, gefoeter, gezanik en gezeur over cultuurcrises en afbraak is dit een geluid dat tot activiteit oproept en een wereld opent van hoop en verwachting.

Dr. V. W. D. Schenk schrijft over *Het Thaidomide- of Softenondrama*. Het artikel is interessant omdat het nog eens de opeenvolging der gebeurtenissen van 1953 tot 1961 geeft en de ernst van de gevolgen bespreekt. Het komt mij echter voor dat de schrijver – hoe kan het ook anders – met de begrippen schuld, medeplichtigheid, verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid danig in de knoop is geraakt. Hij hanteert al deze begrippen met een verbluffend gemak. Juristen zullen de zaak oneindig moeilijker en ingewikkelder vinden.

Dr. W. N. A. Klever geeft vele interessante bijzonderheden over het leven en het denken van de „lachende filosoof” Demokritos van Abdera (± 400 v. Chr.), van de vóór-Socratische denkers een der redelijksten en sympathieksten. Treffende levenswaarheden en lessen van Demokritos haalt de schrijver aan. Deze uitspraken bevestigen nog eens, dat ook vóór Socrates de Grieken zich intens en ernstig met de ethiek hebben bezig gehouden.

Dr. W. van Dooren bespreekt uitvoerig het boek van Dr. H. A. Enno van Gelder *The two reformations in the 16th century* (Nijhoff, Den Haag 1961). Ondanks bewondering voor het geweldige werk, dat Van Gelder verricht heeft, ondanks de waardering voor het rijke overzicht en de kennis van de schrijver van de 16e eeuw heeft rec. principiële bezwaren tegen het boek. Ten eerste wordt een caricatuur gegeven van het katholieke geloof in de middeleeuwen en ten tweede meent de schr. dat de tweede reformatie of de „grotere” reformatie humanistisch is geweest, autonoom humanistisch. Dit is een wensconstructie. Ik ben het geheel met Dr. van Dooren eens, dat het boek, hoeveel verdiensten het heeft, het bewijs tracht te leveren van een onjuiste stelling. Al de grote Renaissance-denkers staan, met een enkele uitzondering, dicht bij het christelijk geloof dan bij het autonome humanisme. H.B.

(slot van pagina 1)

Wat de regering te Washington nu pogen zal, is het tempo voor te blijven en daardoor de gevaren op te vangen. Zal het haar gelukken? Kennedy had totnogtoe de negerleiders teleurgesteld. Hij is nu verschrikt geraakt, dat is duidelijk. En hij kondigt grootscheepse actie aan.

Een gedeelte van de openbare mening der blanken heeft hij daarbij op zijn zijde. Maar hij heeft op te tornen tegen het conservatisme, het vooroordeel tegen alles wat „anders” is, dat een zo groot gedeelte van de Amerikaanse middenstand kenmerkt.

En er is veel op te ruimen, ook in het noorden. In het zuiden is een omwenteling nodig. Daar is de afscheiding van de negers nog bijna totaal. Zij worden geweerd uit openbare lokalen, waar blanken komen, uit café's, uit cafetaria's, uit parken en speelplaatsen. In de openbare verkeersmiddelen is een afdeling voor negers aangewezen. In hotels en motels voor blanken is er voor hen geen onderkomen te vinden. Streng houdt de overheid daaraan de hand. Maar daartegen richten zich ook vele betogingen. De negers „posten” voor de vele winkels en warenhuizen, die niet aan negers verkopen.

Maar in het noorden is het niet zoveel beter. Alleen in zeer verlichte steden, zoals New York, nemen goede hotels negers op. Daar kunnen zij bijna ieder restaurant, behalve misschien de duurste, binnengaan. Maar als zelfs een Afrikaans ambassadeur, zoals er nu zo velen zijn, van New York naar Washington rijdt, kan hij geen bediening vinden in de restaurants langs de weg. In Washington zelf heeft het State Department een bijzondere afdeling om voor donker gekleurde diplomaten een passende woning te vinden buiten de negerbuurten. En deze afdeling heeft geen gemakkelijke taak. De diplomaten klagen dat zij in kapperswinkels niet, of na alle andere klanten bediend worden. Het kan hun gebeuren dat zij, in passende statiedracht naar een receptie gaande, door de blanke portier niet worden toegelaten, zelfs ondanks vertoon van een uitnodiging.

Het lot van de neger-intellectueel is nog moeilijk. Hij moge nog zo goede examenpapieren en getuigenschappen overleggen, als zijn afkomst

blijkt, heeft hij de meeste kans niet te worden aangenomen.

Dit geldt vooral voor de arbeider. De werkloosheid onder de negers is dan ook dubbel zo groot als onder de blanken. Tal van vakverenigingen nemen hen niet als leden aan.

Een jammerlijk tafereel bieden veelal de negerbuurten. Een blanke buurt wordt snel tot negerbuurt, als een neger gelegenheid krijgt zich daar te vestigen. Dan daalt snel de waarde van de huizen in de te voren misschien deftige wijk. Daarom weert men negers.

Zeker, de huizen worden dan veelal slecht bewoond. Zij vervallen zienderogen. Maar nooit zijn ernstige pogingen gedaan om opruiming te houden in de grijze chaos van de negerghetto's. Men heeft er nooit van hogerhand belangstelling voor gehad, de negerbevolking beter voor te houden.

Nu dringen in het noorden, met goed onderwijs, tot op het hoogste peil, beschaafde opvattingen in de negerwereld door. Zij hebben reeds intellectuelen die een sieraad zijn, niet enkel voor hun ras, maar voor de Amerikaanse natie. Men denke eens aan een figuur als Ralph Bunche. Zonder bezwaar zou, in ieder geval het noorden, hem als lid van een kabinet aanvaarden.

Ook dringen ruimere begrippen, met toemerkende ontwikkeling, meer dan te voren tot de blanke Amerikanen voor. Hun aard was niet verdraagzaamheid, in geen enkele richting. Maar dit verbeterd. Men denke daarom niet, dat de neger, hij moge bekend geleerde of kunstenaar zijn, zich nog onbekommerd in zijn land kan bewegen. In de meeste steden van het noorden zal hij nog naar hotels en restaurants voor zijn rasgenoten verwezen worden. Over de grens van het zuiden zal hij, in zijn trein of bus, naar de afdeling voor kleurlingen verwezen worden, desnoods onder harde dwang. Vele kunstinstellingen zal hij niet kunnen bezoeken.

Men ziet, Kennedy heeft geen gemakkelijke taak. Maar overtuigend betoon van goede wil is een noodzakelijkheid, wil het snel aanzwellend ongeduld van de negers niet tot een groot gevaar worden. Want zij zijn sterk, en door hun vermogen tot lijdzzaam verzet en door hun niets ontziende bereidheid tot zelfopoffering, als hun hartstochten in die richting gewekt zijn.

M. van Blankenstein

Vreemde dissertatie over anti-papisme

Psychologie van het antipapisme

Dr. J. Weima

(Paul Brand N.V., Hilversum 1963, f 12,90)

Voorliggend boek is de dissertatie, waarop de heer Weima aan de Rijksuniversiteit te Utrecht de doctorsgraad in de psychologie heeft gekregen. Aanvankelijk heette het boek *Autoritaire Persoonlijkheid en Antipapisme*, maar het voor de handel bestemde exemplaar heet *Psychologie van het antipapisme*, een sprekender maar onjuiste titel, omdat titel en inhoud elkaar niet dekken.

Het eerste gedeelte geeft een uitvoerige en kritische bespreking van de psychologische onderzoekingen, die door Adorno c.s. zijn verricht om de kenmerken van de autoritaire persoonlijkheid op te sporen. Dit begrip autoritaire persoonlijkheid is, vooral sedert het bekende boek van E. Fromm, *Escape from Freedom*, verschenen in 1941, een sleutelbegrip geworden in de onderzoekingen van psychologen en sociologen, b.v. om een verschijnsel als het antisemitisme beter te begrijpen. Het resultaat van Adorno's op enquêtes gebaseerde onderzoek is neergelegd in zijn boek *The authoritarian personality*. De geleerden hebben dus onderzocht uit welk type mens de algehele en radicale veroordeling van de *out-group*, dat is de groep, waartoe deze persoon niet behoort, voortkomt. De haatgevoelens, eventueel uitbarstingen tegen

Joden, negers, katholieken, protestanten e.v.a. worden dus niet verklaard uit objectief aanwezige en aantoonbare eigenschappen van de *out-group*, maar de oorzaken worden gezocht in de persoonlijkheidsstructuur van de Jodenhaters, negerhaters enz.

Het onderzoek van de z.g. F-schaal (de fascismeschaal) toonde aan dat bij de autoritaire persoon – die geneigd is een antisemiet enz. te worden – de volgende eigenschappen behoren:

1. Een conformistisch en streng vasthouden zonder innerlijke overtuiging aan normen die in de eigen groep heersen.
 2. Denken in wit-zwart schema's.
 3. Een gebrekkige gevoelsontwikkeling en, daarmee verbonden, een afkeer van alles wat subjectief is. Ook afkeer van de psychologie.
 4. Het verdringen van eigen zwakte en onzekerheid achter een vorm van mannelijke stoerheid. Sterk wantrouwen en onvermogen om tot emotionele bindingen te komen.
 5. Sterke preoccupatie met sex-aangelegenheden.
 6. Een sterke behoefte om zich te onderwerpen aan een autoriteit en tegelijkertijd een even sterke behoefte om over anderen te heersen.
- Aan deze laatste eigenschap heeft het type de naam autoritair te danken.

Met deze kennis gewapend heeft dr. Weima nu een onderzoek ingesteld naar het antipapisme in Nederland. (Dat in Nederland staat niet

in het boek maar moet er beslist bij, want in andere landen zal het probleem anders liggen).

Werkmethode

De schrijver heeft nu, uit een aantal gereformeerde publikaties – kranten, tijdschriften o.a. – verzameld negatieve oordelen, uitspraken over de r.k. kerk, over rooms katholieken, kortom over de activiteiten van de r.k. „wereld”.

Na een grondige en nauwkeurige controle, op de zuiverheid en de algemeenheid van de verkregen „items” (de vraagpunten), werd de lijst van antipapistische uitspraken voorgelegd aan een aantal proefpersonen, om zo te komen tot het onderzoek naar de eventuele correlatie tussen de antipapistische autoritaire *persoonlijkheidssyndroom* (syndroom is een geheel van karakteristieke eigenschappen) en antipapistische geesteshouding.

De schrijver heeft de proefpersonen geselecteerd en heeft uitsluitend, of bijna uitsluitend, actieve leden van de gereformeerde kerk genomen. De schrijver zegt daarover zelf: „Op deze wijze konden wij ons verzekeren van een in de genoemde opzichten zo groot mogelijke homogeniteit in onze samples, (= geheel van proefpersonen HB) een homogeniteit die, naar wij aannemen, bij vele andere kerkelijke groeperingen minder gemakkelijk verkregen had kunnen worden” (pag. 134).

Ik heb, meen ik, hiermee voldoende over de aard en de opzet van het boek gezegd en ik kan nu overgaan tot de kritiek. Het eerste punt heb ik al genoemd. Het boek heeft een foutieve titel. In de titel had aangegeven moeten worden, dat het onderzoek beperkt was tot Nederland en dat de proefpersonen gereformeerden waren. Dit zijn geen bijkomstige zaken maar essentiële. Dit boek handelt niet of nauwelijks over *psychologie van het anti-papisme*¹⁾ maar over de correlatie van een bepaald soort autoritaire persoonlijkheden i.c. gereformeerde met een antipapistische attitude (denkwijze). En daarom is het gehele onderzoek, dat neergelegd is in deze dissertatie, van zo geringe waarde, want het trapt een open deur in. Het zal wel geen tegenspraak ontmoeten en het was ook allang bekend, dat onder de gereformeerden het autoritaire type verhoudingsgewijs veelvuldig voorkomt en dat dus uit dit boek uitgesproken anti-katholieke uitspraken te verwachten waren. Het onderzoek, bevestigt dit en voor wie dit een nieuw gezichtspunt is, heeft de studie waarde.

Maar er is meer op het boek aan te merken. Indien men de kenmerken van de autoritaire persoonlijkheid als juist erkent – en het Amerikaanse onderzoek is grondig verricht, dus dat mag men doen – en men zou de geestelijken, seculariëren en kloosterlingen testen, dan zou het resultaat best eens kunnen zijn, dat een hoog percentage tot het autoritaire type behoort. De hiërarchische structuur van de clerus is een van de vele elementen, die deze tendenz versterken, zowel oorzaak als gevolg zijnde. En dat brengt mij tot het belangrijkste punt in dezen. Zouden er in de rooms katholieke kerk, in de ruimste zin genomen, – dus niet alleen theologische bedoeld – geen objectieve elementen zijn die veroordeling, afwijzing, kritiek rechtvaardigen en begrijpelijk maken? Daarop zal m.i. ieder, die niet verblind is, ook katholieken, bevestigend moeten antwoorden. Een voorbeeld noemen is al hachelijk omdat men zou kunnen denken, dat het bij het opsommen van enkele voorbeelden klaar zou zijn.

Ik noem de Inquisitie, het clericalisme in al zijn verschijningsvorm, de seksuele moraal in vele opzichten, de zwakke democratische gezindheid, het flirten met het fascisme. En als er dus in de enquête gezegd wordt: „De rooms katholieke kerk vormt een bedreiging voor de geestelijke vrijheid” en men zou daar met ja op antwoorden, dan geeft dat volstrekt geen aanwijzing dat dit antwoord uit een antipapistische attitude voortkomt. En zo is het met een groot aantal items van de enquête.

Ongenuanceerd

De lezer kent wellicht de anecdote die voor de oorlog de ronde deed, natuurlijk in Joodse kringen voor ’t eerst. Een Joods gezin, bestaande uit zeven personen bestelt in een café één glas limonade met zeven rietjes. Na enige tijd laat de vader de directeur komen en beklagt zich erover, dat er geen muziek wordt gemaakt in het etablissement. De directeur die verontwaardigd is zegt iets over deze klacht, waarop de vader zegt: „Kom vrouw, kom kinderen, we gaan hier weg, het zijn hier antisemieten.”

Hieraan moest ik denken bij het lezen van dit boek. Veel genuanceerder had het onderzoek moeten plaats vinden, veel duidelijker had uiteengezet moeten worden wat antipapisme is en juist een ongeselecteerd materiaal had hier gebruikt moeten worden om tot inzicht in het verschijnsel te komen. Zoals het hier verricht is zegt het bitter weinig. Ik weiger te geloven dat antisemitisme en antipapisme, zoals het beschreven is in deze dissertatie, uit gelijksoortige bronnen voortkomen.

Het tijdschrift *de Linie* heeft, in de boekbe-

spreking gezegd: „Antipapisme op één hoop met fascisme: het is mooier dan in de schoonste dromen gedroomd kan worden.” Inderdaad, het is dan ook een droom; het is niet hetzelfde.

Het is mij een raadsel hoe een promotor een dissertatie, die zoveel principiële mankementen vertoont en die zo omspringt met wetenschappelijkheid zijn fiat heeft kunnen geven.

Misschien zal de reactie van de schrijver en van anderen wel zijn, dat ook deze recensie geschreven is door een anti-papist, door een autoritaire persoonlijkheid en daartegen kan geen auteur zich verdedigen. Ik kan alleen met de hand op het hart verklaren, dat het niet waar is, maar dat ik bijzonder veel punten van kritiek heb op de wijze waarop, in de geschiedenis en nu, rooms-katholieken, uit naam van hun geloof zijn opgetreden en nog optreden. Daarin ben ik het eens met talloze katholieken. Dr. Weima heeft geen bijdrage geleverd tot de wetenschap, dat is het systematisch benaderen van de waarheid.

H. Bonger

¹⁾ *Waarom zou de schrijver het lidwoord de hebben weggelaten, omdat hij nattigheid voelde? Maar psychologie v. h. is geen Nederlands.*

IK denk er ZO over

Nog eens sexualiteit en redelijkheid

Er is toch beslist moed voor nodig om in het Humanistisch Verbond niet alleen een afwijkende mening te hebben, maar die ook te durven uiten. Wat men al voor conclusies getrokken heeft aan de hand van enige vragen, samengevat in een dozijn zinnen!

Al datgene wat men mij toeschrijft en wat ik beslist niet gesteld heb zal ik laten rusten. Wat ik wel bedoeld heb, zal ik trachten duidelijk te maken; omdat ik, blijkbaar ten onrechte, meende dat de plaatsruimte beperkt was, ben ik misschien te beknopt geweest.

In de tijd dat ik mijn verloskundige praktijk uitoefende heb ik mij in deze materie ernstig verdiept, terwille van de vele vrouwen die op dit gebied geen andere vraagbaak hadden dan hun vroedvrouw. Zo heb ik ook de ervaring opgedaan, dat vrouwen zich in het algemeen meer bewust zijn van de onberekenbare factoren in deze en minder de neiging hebben hier ordenend en regelend (voor anderen) op te treden.

De mening van jonge mensen vind ik van het allergrootste belang, in het algemeen en zeker waar het seksuele leven betreft, want dit laatste is toch meer hun terrein dan het onze. Dat ze lachen om onze theorieën en zodanig deze met venijnige spot verwerpen, omdat ze zelf willen ontdekken, vind ik alleen maar hartverheffend.

Wat de huwelijksmarkt betreft: die wordt, lijkt het, met een hoeraatje weer binnengehaald, net als de fopspeen. Alleen: voor onze grootouders zochten zorgzame vaders een geschikte partij. Zullen onze kleinkinderen een huwelijkskandidaat door een geleerd eugeneticus toegewezen krijgen? Ach, laten we ons niet teveel zorgen maken – dat onberekenbare Cupido heeft die „verstandige” mensen altijd verschalkt! En kiest men inderdaad de partner bij toeval, is het toeval als men uit de honderden ontmoetingen tussen de leeftijden 15 en 30 juist die éne kiest, die éne en geen ander? Zouden de jongens hun meisjes écht willen ruilen voor B.B., gaan ze allemaal alleen maar uit dépit met elkaar?

Liefde zonder sex bestaat, sex zonder liefde ook, maar werkelijk geluk wordt pas bereikt door een schone verwerking van beide. Zou er wel eens een man gelukkig uit een bordeel komen, nog gezweven over de vrouw die daar

achterblijft? Dat niet voor ieder dat geluk is weggelegd – behoort dat niet tot de wisselvalligheden van het leven? Zoveel mensen missen andere dingen die normaal geacht worden: gezondheid, een redelijk inkomen. Kan er sprake zijn van „recht”, waar het gaat om een vrijwillige daad, „vrij-willig” in de meest letterlijke betekenis?

Wat ten slotte mijn laatste alinea betreft, over het naderende einde: in de evolutieleer is het een bekend feit, dat soorten ten onder gaan aan hun specialisatie. En zijn wij niet op dezelfde weg, wanneer we het zo vanzelfsprekend vinden dat we de „wetenschap” niet mogen remmen? Ontnemen we de mens zijn waarde niet door die proeven met embryo's in potjes, met veranderingen aan zaad of eicel, met kunstmatige inseminatie en andere aspecten van een wetenschap, die sinds de experimenten in Duitse concentratiekampen zo'n grote vlucht heeft genomen? Het Humanistisch Verbond heeft indertijd hierover een zéér voorzichtige, tot niets bindende uitspraak gedaan – erg verstandig, misschien, maar óók wijs?

Ik zal wel weer dingen geschreven hebben die velen, al dan niet anoniem, in hun alwetende pennen zullen doen klimmen. Het zij zo; ik zou de eerste vroedvrouw niet wezen die van ketterij beticht werd – er zijn er zelfs als heks verbrand. Tegenwoordig noemt men zo iemand „een beminnelijke dame” – wel zo eenvoudig, even afdoende, maar evenmin overtuigend.

M. C. Meyer-Bannink

„Mijmert u ook zo stijl?”

Zeddam-Montferland. Voor een heerlijk rustige vakantie: **Pension „Wijde Blick“.** Volledig pension f 9,50 (incl.) p.d. Folder op aanvraag. Telefoon (0 83 45) 4 9 3.

Alleenstaande dame, 43 jr., alg. ontw., westen des lands, **zoekt contact** met beschaafd ontw. heer voor vrije tijd en vakanties. Gezamenlijke rekening.
Brieven onder no. juni 5 a. h. bureau v. d. blad.

Weduwnaar, middelbare leeftijd, riant huis bewonend in het Oosten des lands, zoekt beschaafde **huishoudster**, representatieve verschijning en liefst buiten-kerkelijk.
Brieven met volledige inlichtingen onder no. juni 9 a.h. bureau v. d. blad.

Wie helpt jongeman, die in het bezit is van een einddiploma middelbare school, een redelijk organisator is en commerciële ervaring heeft, doch die in Venlo woont, in bovenvermelde plaats of omgeving **aan baan?**
Gaarne brieven onder no. juni 10 a.h. bureau v. d. blad.

Eenv. wed., 61 jaar, zoekt plaatsing als **huishoudster**, omg. Hilversum.
Brieven onder no. juni 11 a.h. bureau v.d. blad.

Weduwnaar, 43 jaar, tech. vakman, goede verschijning, woonachtig in geriefelijk huis, in gezellige Friese centrumplaats, zoekt voor zich en zijn 3 schoolgaande kinderen, resp. 10, 10 en 14 jaar een **echt hartelijke lieve vrouw en moeder**. Leeftijd 28 tot 45 jaar. 1 kindje geen bezwaar.
Brieven onder no. juni 12 a.h. bureau v.d. blad.

U bevordert

de crematiegedachte en steunt
de bouw van
nieuwe crematoria
in Nederland
door lid te worden van de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage
Tel. (070) 55 47 97

Adverteer in „Mens en Wereld“

Gunstige tarieven.

Grote advertenties:

1/1 pagina	f 140,-
1/2 pagina	„ 75,-
1/4 pagina	„ 40,-
1/8 pagina	„ 25,-
1/16 pagina	„ 15,-

Kleine advertenties f 0,20 per woord.

Kortingen:	Plaatsing	%
Jaar-abonnement	1 x per 14 dagen	40 %
„ „ „	1 x per maand	30 %
Halfjaar-abonnement	1 x per 14 dagen	30 %
„ „ „ „	1 x per maand	20 %
Kwartaal-abonnement	1 x per 14 dagen	20 %

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Humanistische Stichting Socrates

Oudegracht 152, Utrecht

De Zomerschool

van de humanistische stichting „Socrates“ zal dit jaar worden gehouden van vrijdag 19 juli 16.00 uur tot zondag 21 juli 17.00 uur.

Onderwerp: **PROBLEMEN RONDOM DE VRIJHEIDSSTRAF**

Leiding: P. A. Pols, Centraal Geestelijk Raadsman voor de inrichtingen van Justitie.

Sprekers: Dr. G. H. Veringa – Hoe wordt in Nederland de vrijheidsstraf uitgevoerd.
Prof. Mr. A. D. Belinfante – Een humanistische visie op de vrijheidsstraf.

Verdere mededelingen:

De huishoudelijke leiding zal in handen zijn van mevrouw M. J. Waasdorp-Sonius.

De zomerschool wordt gehouden in het conferentieoord „de Pietersberg“,

Pietersbergweg 19 te Oosterbeek.

De kosten bedragen met volledig pension f 32,-, met alleen koffie en thee f 15,-.

Zij, die een aanmeldingsformulier willen ontvangen, kunnen dit aanvragen bij het secretariaat van de stichting „Socrates“, Oudegracht 152, Utrecht.

De verzekeringsindex van alle INDEXBENADERINGS-polissen is thans gesteld op het indexcijfer 1962 van het C.B.S., zijnde 127 (1961 was 123),

Sinds 1958 zijn de verzekerde kapitalen verhoogd met 8,55% en in ^{inkoop}koopkracht gelijk gebleven. Wilt u hiervan meer weten, vraagt dan inlichtingen en brochures.

N.V. LEVENSVZERZEKERING MAATSCHAPPIJ

STADHOUDERSKADE 1a. AMSTERDAM Telefoon 020-18 55 55

DISCUSSIE OVER KERNBEPAPENING

Discussie over vraagstukken van oorlog en vrede, en vooral kernbepapening, is een noodzaak.

Discussie zal ook gebaseerd moeten zijn op kennis van gegevens, feiten.

Informatie en documentatie vindt u in het radicaal-pacifistische maandblad VREDES-ACTIE.

Neem een abonnement, dat kost u f 5,- per jaar (proefabonnement van vier opeenvolgende nummers f 1,-).

Opgaven aan VREDESACTIE, postbus 385, Amsterdam, giro 44 51 29.

Kinderhuis „Ellinchem“ te Ellecom zoekt per 1 september a.s.:

1. EEN KINDERVERZORGSTER

(diploma kinderverzorgster huishoudschool of centrale raad; min. leeftijd 18 jaar).

2. HULP IN DE HUISHOUDING

(diploma Inas of huishoudassistent of daarmee te vergelijken opleiding en ervaring; intern).

Arbeidsvoorwaarden:

Goede huisvesting en salariering.

In principe 5-daagse werkweek.

Vakantie 18 werkdagen, 4% vakantietoeslag.

Sollicitaties:

Aan de directeur, Zutphensestraatweg 38, Ellecom (Gld.).

Humanistische Correspondentiekkring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.